

Kurt Dücke *

SOCJOLOGICZNE ASPEKTY STOSUNKU MŁODYCH ROBOTNIKÓW
DO ZAWODU **

Problemy zawodu dotyczą w dużym stopniu rozwoju osobowości człowieka i treści jego życia. Od wejścia w okres szkolenia zawodowego aż do okresu emerytalnego zawód jest jednym z najważniejszych czynników kształtujących osobowość i określających indywidualną drogę rozwoju człowieka. Poprzez wykonywanie zawodu rozwijają się w szczególnym stopniu wiadomości, zdolności i umiejętności, postawy światopoglądowe i polityczno-ideologiczne, cechy moralne, postawa twórcza i inicjatywa. Należy przy tym zwrócić uwagę, że rozwój zawodowy nie przebiega bez problemów oraz konfliktów.

Zmiany w strukturze gospodarki narodowej pociągają za sobą zmiany w strukturze zawodowej i powodują powstawanie nowych i zwiększonych wymagań zawodowych. Pracownicy stoją często przed problemem pozostania przy wyuczonym zawodzie bądź zmiany zawodu. Ogólnie znany jest fakt, że decyzja wyboru zawodu wymaga orientacji w wymaganiach społecznych, konkretnej wiedzy na temat różnych zawodów oraz realnej oceny własnych zdolności. Spontaniczne, powierzchowne i przypadkowe decyzje przy wyborze zawodu powodują, że dana osoba nie ma właściwej postawy wobec wybranego zawodu i dąży do jego możliwie szybkiej zmiany. Znaczenia zawodu nie można jednak rozpatrywać tylko z punktu widzenia jednostki. Zawód i wykonywanie go mają ścisły związek z celami społeczeństwa socjalistycznego oraz służą coraz lepszemu zaspokajaniu materialnych i kulturalnych potrzeb ludzi pracy. Wykonywanie zawodu zgodnie z posiadanymi kwalifikacjami jest decydującym warunkiem wzrostu wydajności pracy, efektywności gospodarczej oraz szybkiej realizacji postępu naukowo-technicznego. Zawód jest więc istotnym czynnikiem ekonomicznym, który wpływa na zdolność wytwórczą społeczeń-

* Dr ekonomii, Zakład Socjologii Uniwersytetu im. Martina Luthera w Halle-Wittenberg.

** Tłumaczenia dokonała B. Gliwińska.

stwa socjalistycznego i przyczynia się w decydującym stopniu do dalszego polepszenia warunków pracy i życia. Poza zawodem jako czynniki wzrostu gospodarczego i rozwoju socjalistycznej osobowości oddziałują także wykształcenie i poziom kwalifikacji.

Ze względu na socjalistyczny charakter produkcji ulega gruntownej zmianie struktura społeczna zawodu, w tym wyuczenie i wykonywanie go. Szczególnym elementem tej zmiany jest proces stopniowego zbliżania zaprzyjaźnionych klas i warstw, co staje się ponadto ważnym czynnikiem socjalistycznego sposobu życia. W tym długotrwałym procesie społecznego zbliżenia klas i warstw ważną rolę odgrywa reprodukcja młodych kadr zawodowych. Te same społeczne warunki rozwoju zawodowego młodzieży oraz fakt, że drogi kształcenia i wybór zawodu w socjalizmie nie należą już do dawnych przywilejów rządzących klas wyzyskiwaczy, czynią zawód ważnym elementem homogenizacji społeczeństwa.

Socjalizm winien gwarantować młodzieży równy dostęp do zawodów wymagających kwalifikacji czy wyższego wykształcenia niezależnie od jej przynależności klasowo-warstwowej. Z tych i podobnych względów uważamy wybór zawodu przez młodą generację za ważny problem stojący przed socjalistycznym społeczeństwem. Nie chodzi tu jedynie o to, aby młodzież wybrała właściwy zawód. Nauka zawodu po ukończeniu szkoły oraz wykonywanie zawodu winny przyczyniać się do ukształtowania socjalistycznego stosunku do zawodu. Ten nowy stosunek do zawodu znajduje swój wyraz przede wszystkim w socjalistycznej etyce zawodowej. Polega ona w pierwszym rzędzie na zbieżności interesów społecznych i osobistych, tj. na idei, że podjęcie i wykonywanie zawodu jest zadaniem ważnym, nadającym sens życiu, jak i korzystnym dla socjalistycznego społeczeństwa, stanowiącym podstawę rozwoju socjalistycznej osobowości i zaspokojenia osobistych potrzeb. Różne aspekty socjalistycznej etyki zawodowej wyrażają się w takich postawach i zachowaniach, jak przywiązanie do zawodu, zadowolenie z zawodu, duma i honor zawodowy itd. Nie do pogodzenia z socjalistyczną etyką zawodową jest zrodzona w kapitalizmie ideologia „pracy jako źródła zarobków”, która traktuje zawód jedynie jako środek do zapewnienia egzystencji, jako nieuniknione „zjawisko towarzyszące” lub „marginesowe” ludzkiego bytu. Socjalistyczna etyka zawodowa stoi w zasadniczej opozycji do elitarnego myślenia i działania, wynikającego z pojmowania zawodu jako związanego z określoną warstwą społeczną oraz z ograniczoności zawodowej. Nie hermetyczna izolacja poszczególnych zawodów od siebie, ale socjalistyczny duch współpracy oraz pełna zaufania i koleżeńskości atmosfera współpracy między poszczególnymi zawodami są typowe dla socjalizmu.

Ukształtowanie socjalistycznej etyki zawodowej ma więc olbrzymie znaczenie dla rozwoju trwałego stosunku pracowników do zawodu. Zwią-

zanych jest z tym jednocześnie wiele praktycznych konsekwencji. Dzięki orientacji na określone wartości i normy moralne socjalistyczna etyka zawodowa działa motywująco i stymulująco na myślenie, odczucia i działania jednostki przy rozwiązywaniu aktualnych i przyszłych zadań zawodowych, wpływa na poziom aktywności zawodowej, na jakość, kierunek oraz ekonomiczną efektywność pracy zawodowej.

W dalszym ciągu przedstawione zostaną niektóre problemy związane z wyborem zawodu oraz rozwojem nowego stosunku do zawodu młodej generacji.

1. MIEJSCE ZAWODU W SYSTEMIE WARTOŚCI I OSOBISTYCH CELACH ŻYCIOWYCH

Najbardziej widoczne zmiany w postawach i zachowaniach wobec zawodu w socjalizmie wyrażają się tym, że zawód w hierarchii osobistych celów życiowych przesunął się w sposób zdecydowany z peryferii do centrum. Tego rodzaju tendencję zaobserwować można bardzo wyraźnie już u uczniów w okresie wyboru zawodu. Badania potwierdzają, że problem zawodu stoi na pierwszym miejscu wśród problemów, jakie przeżywają uczniowie. W Instytucie Hercena w Leningradzie zanalizowano 5000 odpowiedzi starszych uczniów na temat nurtujących ich problemów. Wśród pięciu głównych odpowiedzi pierwszą grupę tworzyły problemy wyboru zawodu. Problem ten podało 99% badanych¹. Podobne badania przeprowadzane w NRD wykazały, że przyszły wybór zawodu odgrywa ważną rolę już wśród uczniów klas siódmych. I tak spośród 839 badanych 76% uczniów klas 7—8 i 81% uczniów klas 9—10 podało, że najbardziej interesuje ich problem wyboru zawodu².

Jak oceniają praktykanci i młodzi wykwalifikowani robotnicy rolę zawodu w swoim życiu? Praktykanci kombinatu chemicznego w odpowiedzi na pytanie — „Każdy człowiek stawia sobie określone cele w życiu. Które z wymienionych celów są dla Pana szczególnie istotne?” wymienili następujące cele warte osiągnięcia³:

N = 285 praktykantów, 2 rok praktyki (wielokrotne wymienianie celów).

¹ Por. W. Kuhrt, *Aufgaben und Formen der Berufswahlvorbereitung der Schüler durch die sozialistische Oberschule*, [w:] *Beiträge zur Berufsberatung*, Berlin 1976, s. 149.

² *Ibidem*, s. 150.

³ Por. K. Dettler, *Soziologische Probleme junger Facharbeiter im unmittelbaren Produktionsprozeß unter dem Aspekt der Herausbildung und Festigung einer Berufsverbundenheit*, Diplomarbeit, WB Soziologie, Martin Luther-Universität Halle-Wittenberg 1976, zał. 1, s. 15.

Kolejność ważności celów w życiu:

- 1) przyjemne mieszkanie,
- 2) życie rodzinne,
- 3) sukcesy w wykonywanym zawodzie,
- 4) możliwości rozwoju w zawodzie,
- 5) prestiż robotnika wykwalifikowanego w społeczeństwie,
- 6) beztroskie życie,
- 7) zadowolenie z pracy zawodowej,
- 8) zarabianie pieniędzy poprzez wykonywanie zawodu,
- 9) własność prywatna.

Porównując wypowiedzi praktykantów z wypowiedziami młodych wykwalifikowanych robotników można, ogólnie rzecz biorąc, stwierdzić zbieżność opinii, co wykazuje zestawienie odpowiedzi na to samo pytanie⁴.

N = 279 młodych robotników wykwalifikowanych do lat 25 (wielokrotne wymienianie celów).

Kolejność ważności celów w życiu:

- 1) przyjemne mieszkanie,
- 2) życie rodzinne,
- 3) sukcesy w wykonywanym zawodzie,
- 4) zadowolenie z pracy zawodowej,
- 5) prestiż robotnika wykwalifikowanego w społeczeństwie,
- 6) możliwości rozwoju w zawodzie,
- 7) zarabianie pieniędzy poprzez wykonywanie zawodu,
- 8) beztroskie życie,
- 9) własność prywatna.

Wyniki pozwalają stwierdzić, co następuje:

— Życie rodzinne i rozwój zawodowy należą do pierwszoplanowych osobistych celów życia praktykantów i młodych robotników wykwalifikowanych. Przeprowadzona w roku 1973 anketa wśród około 1500 młodych robotników wykwalifikowanych w NRD wykazała podobnie silny związek między zawodem a rodziną w systemie wartości ankietowanych. Na pierwszym miejscu 80% wymieniło sukcesy zawodowe i zadowolenie z pracy oraz 76,7% na drugim miejscu harmonijne życie rodzinne.

— Zadowolenie z działalności zawodowej i sukcesy w wykonywanym zawodzie wysuwają się na plan pierwszy wraz z rozpoczęciem pracy w charakterze robotnika wykwalifikowanego. Silniejsza potrzeba osiągnięcia zadowolenia z pracy zawodowej pozostaje w związku z pierwszymi praktycznymi doświadczeniami i z problemem zatrudnienia młodych ro-

⁴ *Ibidem*, zał. 2, s. 17, 18.

botników wykwalifikowanych zgodnie z ich przygotowaniem zawodowym.

— Motyw zarobku nie jest już jedynym kryterium stosunku do zawodu. Wskazuje na to fakt, że dla większości młodych ludzi zawód nie jest jedynie środkiem do zapewnienia egzystencji. Jednocześnie nie wolno pominąć faktu, że dążenie do osiągnięcia wysokich zarobków w połączeniu z potrzebą zadowolenia i radością z pracy odgrywa dużą rolę. Spośród 285 praktykantów w kombinacie chemicznym 92,3% uważa następujące sformułowanie za całkowicie lub częściowo im odpowiadające: „W zawodzie dążę do wykonywania czynności, które sprawiają mi przyjemność i radość; bardzo ważne są przy tym także pieniądze”. Tylko 7,7% praktykantów zgodziło się w pełni ze sformułowaniem: „Zawód potrzebny jest, aby zarabiać pieniądze. Wszystko inne jest nieistotne”. Z tym zdaniem 37,2% zgodziło się częściowo.

— Dominująca rola zawodu wśród osobistych celów życiowych nie wyklucza, że dla części ludzi inne zajęcia w wolnym czasie mają duże znaczenie. I tak np. spośród 753 pracowników produkcji przemysłu chemicznego 17% jest zdania, że różnego rodzaju hobby w czasie wolnym od pracy ma większe znaczenie, niż wykonywane przez nich czynności zawodowe. Dobrze płatną pracę w czasie wolnym 12% stawiają wyżej od pracy zawodowej. Tego rodzaju postawy i zachowania występują przede wszystkim tam, gdzie nie zostały spełnione oczekiwania związane z zawodem, lub gdzie charakter zawodu (ciężka praca fizyczna, praca zagrażająca zdrowiu itp.) wywołuje tylko minimalne zadowolenie. Ogólnie biorąc, zajęcia w czasie wolnym od pracy nie stoją w ustroju socjalistycznym w sprzeczności z pracą zawodową ludzi. Do wszechstronnego rozwoju osobowości socjalistycznej należy także zróżnicowane, odpowiednie do rosnących potrzeb kulturalnych spędzanie czasu wolnego od pracy. W ten sposób praca zawodowa i czas wolny nie tworzą alternatyw, lecz stanowią wzajemnie oddziałujące na siebie sfery życia, kompleksowo określające treść życia człowieka.

2. WPŁYW WYBORU ZAWODU NA STOSUNEK PRAKTYKANTÓW I MŁODYCH WYKWALIFIKOWANYCH ROBOTNIKÓW DO WYUCZONEGO LUB WYKONYWANEGO ZAWODU

Wybór zawodu jest — jak wiadomo — dynamicznym procesem rozwoju osobowości młodzieży, w trakcie którego kształtują się najważniejsze postawy wobec życia i wobec społeczeństwa. Zadaniem socjalistycznego społeczeństwa jest celowe i planowe wspomaganie dojrzewania tej osobistej, a zarazem obywatelskiej decyzji. Młodej, nieukształtowanej je-

szcze jednostce potrzeba informacji o oczekiwaniach i wymaganiach ze strony społeczeństwa. W procesie wyboru zawodu należy skoncentrować uwagę na dwu problemach:

1) orientacji na temat struktury zawodu. Jego charakter i stawiane przed nim wymagania powinny kształtować się tak, aby decyzja wyboru tego zawodu wynikała z wysokiego stopnia informacji, wiedzy i świadomości społecznej młodzieży;

2) wyboru zawodu, który winien charakteryzować się zgodnością między potrzebami gospodarczymi a zainteresowaniem zawodowym i zdolnościami jednostki.

Wybór zawodu, jako proces społeczny, determinowany jest poprzez współdziałanie zewnętrznych i wewnętrznych uwarunkowań. Czynniki zewnętrznymi są m. in.: struktura społeczno-ekonomiczna społeczeństwa, stosunki własnościowe, klasowe i władzy, struktura zawodu i liczba będących do dyspozycji zawodów, struktura terytorialna, szkoła, zakład pracy, dom rodzinny, krewni i przyjaciele, środki masowego przekazu, hierarchia wartości w odniesieniu do zawodu, znaczenie zawodu w życiu publicznym. Czynniki wewnętrznymi wpływającymi na wybór zawodu są procesy przebiegające w świadomości ludzi. Wyrażają się one w życzeniach zawodowych, zainteresowaniu i predyspozycjach do danego zawodu.

Decyzja wyboru zawodu nie wynika nigdy „sama z siebie”, lecz zawsze z kontaktów młodzieży z otaczającą ją społeczną rzeczywistością. Wybór zawodu jest więc określany przez to, na ile uda się wykorzystać wszystkie uświadomienia i ukierunkowania zawodowe w celu coraz lepszego przygotowania młodzieży do podjęcia właściwej decyzji.

Problem informacji o zawodzie wskazuje na konieczność doskonalenia systemu poradnictwa zawodowego. Badania socjologiczne dają nam odpowiedź na dwa pytania:

a. Jaki jest stopień poinformowania młodzieży na temat możliwości przysposobienia zawodowego ⁵?

b. Jakie źródła informacji oraz czynniki zewnętrzne przyczyniają się do orientacji zawodowej młodzieży?

Opinie praktykantów wskazują przeważnie na dobre lub zadowalające poinformowanie o cechach zawodu. Mimo to pewien procent ankietowanych odczuwa brak informacji o niektórych cechach zawodu. W odniesieniu do sposobu kształcenia jest to np. 26,8%. Daje się stwierdzić także różnice między wyobrażeniami o zawodzie a jego faktycznym cha-

⁵ K. Böhm, J. Sack, *Analyse des Ensembles der Einflußfaktoren der Berufswahl*, Diplomarbeit, WB Soziologie, Martin Luther-Universität Halle-Wittenberg 1977, s. 54.

Tabela 1

Orientacja badanego w momencie wyboru zawodu
(N = 194 praktykantów, 1 rok nauki, dane w %)

Stopień poinformowania	Informacje o zawodzie				
	treść zawodu	wymagania	sposób kształcenia	możliwości zarobku	możliwość podnosze- nia kwali- fikacji
Bardzo dobry	3,6	5,2	3,1	9,8	10,8
Dobry	38,1	38,7	32,0	40,2	42,8
Zadowolający	40,7	38,7	37,6	37,6	32,0
Brak informacji	16,0	16,0	26,8	12,4	13,9
Brak danych	1,6	1,4	0,5	—	0,5

rakterem. Z porównania wyobrażeń na temat zawodu w momencie jego wyboru z doświadczeniami w okresie nauki wynikają interesujące dane. W tym względzie badani odpowiedzieli na pytanie ankiety⁶: „Czy znalazł Pan w okresie przygotowania zawodowego potwierdzenie wyobrażeń, jakie miał Pan o wybranym zawodzie?”

N = 194 praktykantów, 1 rok nauki.

- 1) tak, całkowicie 3,6%
- 2) w dużej części 44,8%
- 3) raczej nie 36,6%
- 4) nie 12,9%
- 5) brak odpowiedzi 2,1%

Połowa badanych podaje, że ich wyobrażenia na temat zawodu częściowo lub w ogóle się nie potwierdziły. Należy natychmiast zapytać:

— Jak dalece realne były wyobrażenia młodzieży na temat danego zawodu bezpośrednio przed jego wyborem?

— Jakie czynniki sprzyjają takiemu rozdzźwiękowi między wyobrażeniami na temat zawodu a stanem faktycznym?

„Idealną” zgodność wiedzy między wyobrażeniami a stanem faktycznym można osiągnąć naturalnie bardzo rzadko. Wyobrażenia, jako reprodukowane subiektywne odbicia przedmiotów i zjawisk otaczającego nas świata, posiadają m. in. tę właściwość, że są fragmentaryczne, niekompletne, a tym samym nie odzwierciedlają zjawisk z całą ostrością i wyrazistością. W odniesieniu do wyobrażeń dotyczących zawodu, fakt ten jest dodatkowo poparty przez to, że młodzież ogólnie biorąc nie poznaje zawodów poprzez praktykę. Wyobrażenia na temat zawodu wynikają z opisów innych osób. Określone szczegóły co do przyszłego zawodu schodzą w wyobraźni młodych ludzi na drugi plan. Może także dojść do te-

⁶ *Ibidem*, s. 55.

go, że pewne cechy przyszłego zawodu utrwalają się w świadomości młodych ludzi raczej jako subiektywne życzenia niż realia życia zawodowego. Aby więc ukształtować realne wyobrażenia dotyczące zawodu, należy w momencie wyboru zawodu zastosować środki umożliwiające:

a) skonfrontowanie młodzieży bezpośrednio z zawodem oraz atmosferą zawodową,

b) przekazanie bardziej precyzyjnych i rzeczowych informacji o wymaganiach i konkretnych warunkach pracy w poszczególnych zawodach,

c) zatrudnienie odpowiadające kwalifikacjom przez zmianę treści zawodu i przekształcanie stanowisk pracy.

Czynnikami sprzyjającymi powstawaniu nierealnych wyobrażeń o zawodzie są m. in.:

— występujące niekiedy niewłaściwe wykorzystanie źródeł informacji w zakresie poradnictwa zawodowego;

— tendencje do organizowania nie tyle poradnictwa zawodowego co reklamy zawodu, kiedy przedstawia się jedynie przyjemne strony zawodu (kryją się za tym również egoistyczne postawy zakładów pracy);

— subiektywnie zabarwione, „w dobrych intencjach” zalecenia, stojące w sprzeczności z wymogami społecznymi;

— zmiana orientacji ucznia w kierunku innych zawodów, ponieważ z różnych przyczyn jego właściwe życzenia i wybór nie mogą być zrealizowane;

— moment decyzji podjęcia nauki w danym zawodzie;

— występowanie w procesie wyboru zawodu pasywnej lub obojętnej postawy młodzieży.

Moment wyboru nauki w danym zawodzie podało 194 uczniów⁷:

szósta klasa	0,50/o
siódma klasa	2,10/o
ósma klasa	7,20/o
dziewiąta klasa	46,40/o
dziesiąta klasa	40,20/o
brak danych	3,60/o

Spośród ankietowanych 40,20/o podjęło decyzję dopiero w 10 klasie, a więc stosunkowo późno. Wymaganie wczesnej decyzji odnośnie do podjęcia zawodu (np. w 7 klasie) również nie może być zaakceptowane, ponieważ w tym okresie uczeń nie ma jeszcze tak wielu informacji do dyspozycji, aby mieć realistyczne wyobrażenie o zawodzie. Zbyt późna decyzja zawiera w sobie niebezpieczeństwo wyboru zawodu, o którego charakterze i warunkach nie jest się dostatecznie poinformowanym. Zbyt późne decyzje wyboru zawodu mają także związek z możliwościami reali-

⁷ *Ibidem*, s. 42.

zacji życzeń dotyczących zawodu. Wysoki udział zmiany orientacji w kierunku zawodu innego niż upragniony, jest powodem niezgodności między wyobrażeniami o zawodzie a rzeczywistą oceną zawodu.

Badania przeprowadzone wśród 194 uczniów dają następujący obraz zgodności życzeń i szkolenia ⁸:

odpowiada zawodowi upragnionemu	5,1 ⁰ /o
odpowiada zawodowi będącemu „drugim życzeniem”	21,3 ⁰ /o
odpowiada dalszym kolejnym życzeniom	16,5 ⁰ /o
nie był w ogóle brany pod uwagę jako upragniony zawód	57,1 ⁰ /o

Jak widać 57,1⁰/o ankietowanych nie miało zamiaru wybrać zawodu, w którym obecnie się szkolą. Takie sytuacje występują szczególnie ostro w przypadku zawodów, na które istnieje popyt w gospodarce narodowej, a które nie są zbyt popularne wśród młodzieży. W tej grupie uczniów wystąpiły inne życzenia zawodowe, które jednak nie mogły być spełnione. Dlatego też zdecydowali się oni na zawód, w którym obecnie się szkolą. Z tego względu w poradnictwie zawodowym niezbędne jest zapewnienie pomocy młodym ludziom, których życzenia odnośnie do późniejszego zawodu są albo niejasne, nieokreślone czy mało uprofilowane, albo pozostają w sprzeczności z potrzebami społecznymi i popytem ze strony gospodarki narodowej. W przypadku tej grupy uczniów niezbędne jest intensywne, zwłaszcza indywidualne poradnictwo zawodowe.

Po sformułowaniu tych kilku uwag dotyczących poinformowania młodzieży o zawodzie, do którego jest przysposabiana, chcielibyśmy przejść do drugiego problemu i zanalizować na podstawie badań socjologicznych, jakie źródła informacji oraz czynniki zewnętrzne wpływają na wybór zawodu. Na pięciopunktowej skali 194 praktykantów miało określić („bardzo silny wpływ” do „braku wpływu”), kto i co wywierało na nich określony wpływ przy wyborze zawodu. Jeżeli „bardzo silny” i „silny” wpływ połączyć razem, uzyskamy następującą kolejność czynników ⁹ (N = 194 praktykantów, 1 rok nauki, oceny punktowe):

1) rodzice	317
2) rodzeństwo (krewni), znajomi	225
3) ośrodek poradnictwa zawodowego	215
4) koledzy z klasy (przyjaciele)	108
5) wychowawca klasy	84
6) materiały informacyjne poradnictwa zawodowego	77
7) inne	71
8) przedstawiciele zakładów pracy	58
9) nauczyciele przedmiotów przyrodniczych	53

⁸ *Ibidem*, s. 41.

⁹ *Ibidem*, zał. 3, tab. 4.

10) prasa	50
11) okręgowa komenda wojskowa	50
12) opiekunowie zajęć technicznych	48
13) nauczyciele poradnictwa zawodowego w szkołach	45
14) film (radio) telewizja	41
15) nauczyciele wychowania obywatelskiego	27
16) organizacja społeczna (FDJ)	17
17) brygada sprawująca patronat nad szkołą, klasą	14

Jak praktykanci w zawodach budowlanych oceniają skuteczność poradnictwa zawodowego ¹⁰?

Tabela 2

Czynniki wpływające na wybór zawodu w wyuczonym zawodzie
(N = 80 praktykantów, 1 rok nauki, budownictwo, dane w %)

Kolejność według stopnia ważności	Stopień wpływu				
	bardzo silny	silny	mniej silny	brak wpływu	ogółem
Rodzice	17,50	35,00	35,00	12,50	100,0
Przyjaciele znajomi	15,00	27,50	36,25	21,25	100,0
Szkoła	6,25	22,50	40,00	31,25	100,0
Zakład pracy	5,00	16,25	17,50	61,25	100,0
Wychowanie techniczne	7,50	10,00	33,75	48,75	100,0
Ośrodek porad- nictwa zawo- dowego	5,00	11,25	11,25	72,50	100,0
Prasa, radio	3,75	6,25	25,00	65,00	100,0

Także w ankiecie przeprowadzonej wśród młodych wykwalifikowanych robotników zazwyczaj na pierwszym miejscu wśród czynników wpływających na wybór zawodu stoją rodzice. Jest to naturalne. Między rodzicami a dziećmi istnieją szczególnie silne więzi społeczne. Dzieci rosną pod opieką rodziców i środowisko rodzinne wywiera silny wpływ wychowawczy. Naturalnie należy uwzględnić tu fakt, że jakość tego wpływu wychowawczego może być bardzo zróżnicowana. Można stwierdzić, że poziom kwalifikacji rodziców decyduje o tym, w jakim stopniu rodzice mogą pomóc dzieciom przy wyborze zawodu. Nie chodzi więc w żadnym wy-

¹⁰ K. Muschiol, *Einige soziologische Probleme der Berufsverbundenheit und des Berufswechsels bei Bauarbeitern. Untersucht am Beispiel des VEB Baureparaturen Halle*, Diplomarbeit, WB Soziologie, Martin Luther-Universität Halle-Wittenberg 1977, s. 43.

padku o „pomniejszanie” wpływu rodziców przy wyborze zawodu. Należy raczej znaleźć sposób na to, aby jeszcze bardziej pomóc rodzicom w realizacji funkcji doradczej przy wyborze zawodu, tak by uwzględnić interesy społeczeństwa socjalistycznego i młodzieży.

Zadowolenie może sprawiać rosnący wpływ instytucji społecznych w systemie poradnictwa zawodowego. Jakość tego poradnictwa mogła być istotnie zwiększona przez utworzenie do końca 1977 r. w wojewódzkich i powiatowych miastach NRD 212 ośrodków poradnictwa zawodowego. Jednocześnie nie należy zapominać, że doradczy wpływ instytucji społecznych jest różnie oceniany przez młodzież. Zależy to od sposobu pracy tych instytucji. Ogólnie biorąc, trzeba nadal zwiększać skuteczność wpływu szkoły i zakładu pracy w systemie poradnictwa zawodowego.

Reasumując można poczynić następujące uwagi:

— Obserwuje się postęp w informowaniu młodzieży o różnych zawodach, do których może być przysposobiona. Jest on przede wszystkim wynikiem celowego i konsekwentnego rozwoju poradnictwa zawodowego w NRD, jako dziedziny ważnej z ogólnonarodowego punktu widzenia.

— Mimo tego postępu badania socjologiczne wykazują istnienie deficytu informacyjnego w odniesieniu do wiedzy o poszczególnych cechach zawodów. Niektóre informacje są niedokładne, zbyt powierzchowne lub zbyt ogólne.

— Informacja w poradnictwie zawodowym nie może być obliczona tylko i wyłącznie na cele krótkoterminowe. Nie chodzi nam tylko o to, aby pozyskać młodzież do wyboru jakiegoś zawodu. Przez przekazanie realnego obrazu zawodu chcemy jednocześnie z dokonaniem wyboru zawodu wyrobić u młodzieży trwałą postawę wobec zawodu, kształtować więź z zawodem, zadowolenie i dumę zawodową.

— W poradnictwie zawodowym bardziej niż dotychczas winny być uwzględnione wzajemne związki między obiektywnym zapotrzebowaniem na informacje a subiektywną potrzebą informacji. Właśnie lepsza znajomość subiektywnej potrzeby informacji umożliwia w trakcie spotkań o charakterze doradczym oraz indywidualnych rozmów konkretniej i bardziej przekonująco ustosunkowywać się do pytań i problemów młodzieży.

— System informacji w poradnictwie zawodowym musi uwzględniać zróżnicowanie wieku i klas szkolnych, stopnia znajomości zawodu i struktury terytorialnej. Nie nadmiar informacji na zasadzie, że im więcej tym lepiej, lecz koncentracja na rzeczach najistotniejszych jest warunkiem skutecznego poradnictwa zawodowego. Konieczna jest przy tym ciągła kontrola źródeł informacji. Wyższy poziom poradnictwa zawodowego, dążenie do bardziej realistycznego, konkretnego i bardziej przejrzystego kształtowania poradnictwa zawodowego wymaga większej ilości i lep-

szych informacji o zawodach i zapotrzebowaniu na młodą kadre¹¹. Oznacza to „szukanie nowych dróg zaznajamiania uczniów i rodziców z zawodami”¹².

— Informowanie młodzieży o zawodach jest także procesem zawierającym w sobie pewną sprzeczność. Należy się liczyć z tym, że oficjalnym informacjom ze strony szkół, zakładów pracy, ośrodków poradnictwa zawodowego i organizacji społecznych przeciwstawiają się informacje nieoficjalne, dotyczące zawodów, które mogą nawet prowadzić do dezorientacji. I tak na przykład zbyt mało znane są wzajemne wpływy na siebie młodzieży w klasie, czy w kręgu przyjaciół z punktu widzenia orientacji zawodowej. Dezorientujące informacje mogą wpływać także z pozycji danego zawodu w różnych grupach społecznych, co może wpływać ujemnie na zdolność podjęcia racjonalnej decyzji.

— W procesie wyboru zawodu należy podnieść rolę młodzieży jako podmiotu. Młodzież nie może występować jedynie w roli konsumenta. Młody człowiek powinien z większą indywidualną odpowiedzialnością i inicjatywą przemyśleć problemy związane z zawodem i zawodowymi wymaganiami oraz postarać się sam o większą ilość informacji dotyczących różnych zawodów i warunków pracy zawodowej w przemyśle.

Kurt Dücke

SOCIOLOGICAL ASPECTS OF ATTITUDE OF YOUNG WORKERS TO THEIR PROFESSION

Profession, as a sociological category, produces far-reaching consequences both in life sphere of an individual and in social life. Proper selection of profession and formation of positive attitudes towards it is of special importance in the socialist society. The article discusses selected problems concerning selection of profession and shaping of attitude to the profession among young people.

Surveys conducted among pupils of senior school forms and young workers prove that profession and its selection belong to the most important life problems. Despite that when selecting a profession not all the interviewed possessed full information about it, which also exerts some influence on the fact that fifty per cent of the interviewed admit divergence between their idea of the profession and its real features. In another survey, over a half of those learning a profession state that a given profession was not taken into account at all as a „desirable one”.

This situation is determined by numerous factors including among others pro-

¹¹ B. Gericke, *Zu einigen Entwicklungstendenzen in der Berufsberatung der DDR*, „Forschung der sozialistischen Berufsbildung” 1977, z. 6, s. 24.

¹² *Ibidem*, s. 25.

fessional advisory centres, which do not meet the expectations. Parents, friends, and acquaintances continue to exert a decisive influence on decisions concerning selection of a profession and obtaining information about it. Of essential importance for the quality of information is here a profession and education background of those providing information.

The author postulates introduction of innovations to the system of vocational advisory services which will allow to bridge the „information gap” about professions and combine subjective needs of young people with interests of the socialist economy.